
ПРАВА НА ЧОВЕКА

ДЕЛОТО *АНТОВИЧ И МИРКОВИЧ СРЕЩУ ЧЕРНА ГОРА*

(жалба № 70838/13)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

28 ноември 2017 г.

Настоящото решение ще стане окончателно съобразно разпоредбите на чл. 44, § 2 от Конвенцията. То може да претърпи редакционни промени.

По делото *Антович и Миркович срещу Черна гора*

Европейският съд по правата на човека – второ отделение, в състав от:

Робърт Спано – председател,

Джулия Лафранк,

Леди Бианку,

Небойша Вучинич,

Пол Леменс,

Юн Фридрик Шьолбру,

Стефани Муру-Викстрьом, съдии,

и Станли Найсмит – секретар на отделението,

след обсъждане в закрито заседание на 31 октомври 2017 г. постанови следното решение, прието на същата дата:

ПО ПРОЦЕДУРАТА

1. Делото е образувано по жалба № 70838/13, подадена срещу Черна гора от двама черногорски граждани – г-жа Невенка Антович и г-н Йован Миркович („жалбоподателите“), на 25 октомври 2013 г. в съответствие с разпоредбата на чл. 34 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи („Конвенцията“).

2. Жалбоподателите са представлявани от г-н В. Радулович, адвокат, практикуващ в Подгорица. Черногорското правителство („правителството“) първоначално се представлява от своя агент към онзи момент г-н З. Пажин, а впоследствие – от новоназначения агент г-жа В. Павличич.

3. Жалбоподателите твърдят, че незаконното инсталиране и употреба на техника за видеонаблюдение в аудиториите на университета, в който те провеждат своите лекции, е нарушило правото на неприкосновеност на личния им живот.

4. На 3 декември 2014 г. правителството е уведомено за жалбата по повод видеонаблюдението, а жалбата в останалата ѝ част е обявена за недопустима на основание на чл. 54, § 3 от Правилата на Съда.

ПО ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВА ПО ДЕЛОТО

5. Жалбоподателите са родени през 1969 г., респ. през 1961 г., и живеят в Подгорица.

A. Видеонаблюдението

6. На 1 февруари 2011 г. по време на заседание на Съвета на Природо-математическия факултет към Черногорския университет (*Prirodno-matematički fakultet*) деканът на факултета информира преподаващите в него професори, включително жалбоподателите, че „е въведено видеонаблюдение“ (*da je uveden video nadzor*) в аудиториите, в които се провеждат лекции.

7. На 24 февруари 2011 г. деканът издава заповед, с която въвежда видеонаблюдение в седем аудитории и пред своя кабинет (*ispred dekanata*). В решението се посочва, че целта на тази мярка е да се осигури безопасността на имуществото и на хората, включително на студентите, и да се наблюдава извършването на преподавателската дейност (*praćenje izvršavanja nastavnih aktivnosti*). В заповедта се заявява, че достъпът до събраната информация е защитен с кодове, известни единствено на декана, както и че информацията ще бъде съхранявана за период от една година.

8. На 14 март 2011 г. жалбоподателите подават оплакване до Агенцията за защита на личните данни (*Agencija za zaštitu ličnih podataka*, „Агенцията“) относно видеонаблюдението и събирането на информация за тях без тяхно съгласие. Те се позовават на Закона за защита на личните данни (§ 24–27 по-долу). Жалбоподателите се оплакват по-конкретно, че аудиторията, в която те преподават, стои заключена преди и след провеждането на лекции, че единственото намиращо се в нея имущество е трайно закрепени чинове и столове и дъска, че на тях не им е известна каквато и да е причина за притеснение за безопасността на когото и да било и че така или иначе съществуват други начини за защита на хората и собствеността и за наблюдение на занятията. Те правят искане камерите да бъдат премахнати, а придобитата информация – изтрита.

9. На 21 март 2011 г., след като посещават Природо-математическия факултет, двама инспектори на Агенцията изготвят доклад (*zapisnik*), според който видеонаблюдението се провежда в съответствие със Закона за защита на личните данни. Според инспекторите във факултета е имало случаи на унищожаване на университетска собственост, на внасяне на животни, на употреба на цигари и алкохол и на при-

съствие на хора, които не са студенти. Инспекторите отбелязват, че камерите осигуряват „картина от разстояние без ясна резолюция и чертите на хората [не биха могли] да бъдат лесно разпознати“, че камерите не могат да приближават или отдалечават кадъра и не записват звук“ (*ne reprodukuju audio zapis*). И че докато решението, с което се въвежда видеонаблюдение, предвижда събраната информация да бъде съхранявана за период от една година, капацитетът на сървърите е такъв, че информацията се съхранява за период от 30 дни и след това автоматично се изтрива от новосъздаваните записи. Инспекторите също така отбелязват, че на заседание на Факултетния съвет на 1 февруари 2011 г. е предоставена информация относно „плана за въвеждане на видеонаблюдение“ (*planiranje uvođenja video nadzora*).

10. На 22 март 2011 г. жалбоподателите подават възражение срещу доклада, като посочват *inter alia*, че не са знаели за никой от твърдените инциденти и че така или иначе не е ясно как подобни камери биха могли да осигурят сигурността на хората или имуществото. Те се съгласяват, че камерите, поставени над входовете и изходите на университета, биха могли да представляват адекватна форма за осигуряване на безопасност. Те заявяват също така, че не са били „уведомени писмено за въвеждането на видеонаблюдение, преди то да започне“ (*nijesu bili obavješteni o uvođenju video nadzora u pisanom obliku prije početka vršenja istog*). Заповедта за наблюдение е издадена на 24 февруари 2011 г., докато самото наблюдение е започнало няколко седмици по-рано. Те не уточняват кога по-точно е станало това, но посочват относителните минути от проведеното на 1 февруари 2011 г. заседание (вж. § 6 по-горе).

11. След като жалбоподателите подават възражение срещу доклада, на 28 април 2011 г. Съветът на Агенцията (*Savjet Agencije za zaštitu ličnih podataka*) постановява решение (*rješenje*), с което указва на Природо-математическия факултет да премахне камерите от аудиториите в срок от 15 дни, тъй като видеонаблюдението не съответства на изискванията на Закона за защита на личните данни, и по-конкретно на чл. 10, 35 и 36 от него (вж. § 24 и 26–27 по-долу). По-конкретно Съветът приема, че в случая липсват основанията за въвеждане на видеонаблюдение, предвидени в чл. 36, тъй като няма доказателства за съществуването на каквато и да е заплахата за безопасността на хората или на имуществото в аудиториите, а още по-малко за сигурността на някаква поверителна информация, и че наблюдението на преподавателската дейност не е сред предвидените в закона основания за видеонаблюдение. Нито една от страните не инициира административен спор пред съда по повод на така постановеното решение.

12. На 25 януари 2012 г. решението на Съвета на Агенцията от 18 април 2011 г. е връчено на Природо-математическия факултет. Камерите са премахнати най-късно на 27 януари 2012 г. Изглежда, че изготвените при наблюдението записи са изтривани на неустановена дата.

В. Гражданското производство

13. На 19 януари 2012 г. жалбоподателите предявяват иск за обезщетение срещу Черногорския университет, срещу Агенцията за защита на личните данни и срещу Черна гора за нарушаване на правото им на личен живот чрез неправомерното събиране и обработка на информация за тях. Те твърдят, че подобна намеса в личния им живот, при липсата на каквато и да е възможност за упражняване на контрол над подобен процес, не е допустима по силата на никой нормативен акт и следователно не е съобразена с изискванията на закона по смисъла на чл. 8, § 2 от Конвенцията. Те поддържат също, че тази намеса не преследва законна цел и не е необходима в едно демократично общество. Те се позовават на относимите разпоредби от Закона за защита на личните данни, на чл. 8 от Конвенцията и на относимата практика на Съда.

14. На 27 декември 2012 г. първоинстанционният съд (*Osnovni sud*) в Подгорица отхвърля иска на жалбоподателите. Съдът приема, че понятието за личен живот при всички положения включва действия от служебната и професионалната сфера на лицата. Но приема също, че университетът е публична институция, която осъществява дейности в обществен интерес, сред които е преподаването (*poziv redovnog profesora [je] takođe javan*), и по тази причина не е възможно правото на жалбоподателите на неприкосновеност на личния им живот да бъде нарушено от видеонаблюдение в аудиториите, които са публични места. Те, също както съдебните зали или парламента, са работно пространство, в което професорите никога не са сами, и следователно не могат да създадат очакване за право на личен живот, което да бъде нарушено. По тази причина и събраната информация не може да се счита за лична. Неспособността на университета незабавно да премахне камерите действително представлява нарушение, но то не може да се квалифицира като намеса в личния живот на жалбоподателите и затова е неотносимо. Съдът приема и че тези изводи съответстват на съдебната практика, според която наблюдението на действия, осъществявани на публични места, не представлява намеса в личния живот на едно лице, когато по този начин се записва (*bilježi*) единствено това, което трети лица биха видели, ако се намират по същото време на същото място. Според съда наблюдението на действията, които едно лице извършва на публично място, чрез употребата на записващи устройства, които единствено непосредствено записват наличната визуална информация, не може да представлява намеса в личния живот, за сметка на случаите, в които създаден по подобен начин запис стане обществено достъпен. Съдът заключава, че поставянето и употребата на видеонаблюдение и съхраняването на получената информация не са нарушили правото на жалбоподателите на личен живот (*pravo na privatnost*) и не са им причинили морални страдания. По време на производството един от свидетелите е заявил, че е имало случаи на кражба и повреждане на вещи в университета и че в един случай пет лаптопа са изчезнали от лаборатория. Тези събития са довели до наемането на частно охранително дружество две или три години преди това. Според свидетеля полицията е предложила поставянето на оборудване за

видеонаблюдение на територията на факултета. Съдът от своя страна не е разгледал тези обстоятелства.

15. На 31 декември 2012 г. жалбоподателите обжалват. Те се позовават *inter alia* на чл. 8 от Конвенцията. Поддържат, че намесата в правото им на неприкосновеност на личния живот не съответства на закона и следователно противоречи на чл. 8, § 2 от Конвенцията. Тя не е и необходима в едно демократично общество. В допълнение, като е отхвърлил техния иск, първоинстанционният съд не се е позовал на никоя законова разпоредба и не е обсъдил изложенияте от тях твърдения.

16. На 17 юли 2013 г. Върховният съд (*Viši sud*) в Подгорица потвърждава първоинстанционното решение, като по същество възприема изложенияте в него съображения. Върховният съд приема, че жалбоподателите не са доказали нарушение на правото им на личен живот и че първоинстанционният съд „е обвързал в достатъчна степен настоящия случай с практиката на Съда (*dao jasan osvrt na odnos prakse Evropskog suda za ljudska prava i konkretnog slučaja*). (...) Съдът е обсъдил останалите възражения [на жалбоподателите] и е приел, че те не са основание да се произнесе по друг начин в настоящия случай...“.

17. Жалбоподателите не подават конституционна жалба.

II. ПРИЛОЖИМО ВЪТРЕШНО ПРАВО

А. Конституцията на Черна гора от 2007 г. (*Ustav Crne Gore*; обн. в „Държавен вестник на Черна гора“ (ДВЧГ), № 01/07)

18. Според чл. 18 всеки има право на неприкосновеност на личния и семейния си живот.

19. Според чл. 43 всеки има право да бъде информиран, че за него се събира лична информация, както и право на съдебна защита в случай на злоупотреба с тази информация.

20. Чл. 28, § 2 гарантира *inter alia* правото на лично пространство и другите лични права.

21. Според чл. 24, § 1 гарантираните човешки права и свободи може да бъдат ограничавани само със закон и само до степента, позволена от Конституцията, доколкото тези ограничения са необходими в едно открито и демократично общество за целите, за които те са допуснати.

22. Според чл. 249 Конституционният съд се произнася по конституционни жалби във връзка с твърдения за нарушение на гарантираните в Конституцията човешки права и свободи, след като са изчерпани всички останали ефективни правни средства за защита.

23. Конституцията е влязла в сила на 22 октомври 2007 г.

В. Закон за защита на личните данни (*Zakon o zaštiti podataka o ličnosti*, обн., ДВЧГ, № 79/08, № 70/09 и № 44/12)

24. Раздел 10 предвижда, че лични данни може да бъдат обработвани само след получаването на съгласие от лицето, на което те принадлежат. Съгласието може да бъде оттеглено във всеки един момент.

25. Раздел 21 предвижда, че лицето, отговорно за боравенето със събраните данни, е длъжно да уведоми лицето, до което това се отнася, *inter alia* за законовите основания и целите, с които се събира тази информация, както и за правото на достъп до нея.

26. Раздел 35 (1) предвижда, че публичните институции (*javni sektor*) могат да осъществяват видеонаблюдение на зоните за достъп (*pristup*) до служебните помещения.

27. Раздел 36 предвижда, че в общите и служебните помещения се допуска видеонаблюдение с цел да се гарантира безопасността на хора или на имущество, или за защитата на поверителна информация, ако това не може да бъде постигнато по друг начин.

28. Раздел 48 предвижда, че лицето, което отговаря за боравенето със събраната информация, е отговорно за всяка вреда, причинена чрез нарушаване на гарантираните с този закон права, в съответствие с общите правила за обезщетяване на вреди.

29. Раздели 49–73а уреждат свързаните с Агенцията детайли и упражняваната от тях надзорна дейност (*nadzor*).

30. В раздели 49, 51 и 52 Агенцията се определя като независим надзорен орган (*nadzorni organ*), който се състои от Съвет на Агенцията и директор. Съветът на Агенцията има президент и двама членове, които се назначават от парламента и отговарят пред него.

31. Раздел 50 предвижда, че Агенцията осъществява върховен надзор (*vrši nadzor*) за защита на личните данни в съответствие с този закон; произнася се по искания за защита на личните данни; дава становища при приемането на закони; дава съгласие за създаването на колекции (*uspostavljanje zbirki*) от лични данни; дава становище по въпроса дали определен „сбор“ от лични данни може да се счита за колекция по смисъла на този закон; упражнява надзор при въвеждането на организационни и технически мерки за защита на личните данни; прави предложения и препоръки за подобряване на защитата на личните данни; дава становище дали определен начин на обработване (*obrada*) на лични данни застрашава нечии права и свободи; осъществява сътрудничество с компетентните държавни органи при подготовката на нормативна уредба за защита на личните данни; дава оценки за конституционността и законността на закони и други актове, регламентиращи обработката на лични данни; изпълнява и други функции в съответствие с този закон и със Закона за свободен достъп до информация.

32. Раздели 56–72 предвиждат, че Агенцията осъществява своите надзорни функции чрез инспектори (*kontrolori*), които изготвят доклади (*zapisnik*) въз основа на дейността си. Страните могат да подадат възражение (*prigovor*) срещу доклада на инспекторите. По него се произнася Съветът на Агенцията. Чрез своите решения Агенцията може *inter alia* да разпoredи в определен срок да бъдат отстранени нередности при обработването на лични данни; временно да забрани обработването на лични данни, когато то противоречи на този закон; да разпoredи изтриването на лични данни, събрани без правно основание. Срещу решенията на Агенцията може да бъде повдигнат административен спор.

С. Закон за облигационните отношения от 2008 г. (*Zakon o obligacionim odnosima*; обн., ДВЧГ, № 47/08 и № 04/11)

33. В съвкупност раздели 151, 206 и 207 от Закона за облигационните отношения предвиждат, че всеки, който е претърпял страх, физическа болка или морално страдание в резултат на вреди, нанесени върху доброто му име или в нарушение на личната му неприкосновеност, свободата му или на други негови лични права (*prava liunosti*), има право да търси възмездяване на тези вреди, да предяви иск за парично обезщетение и да поиска други форми на компенсация, които „могат да бъдат годни“ да осигурят адекватното му морално обезщетяване.

34. Раздел 166 предвижда *inter alia*, че всеки правен субект (*pravno lice*), включително държавата, отговаря за всички вреди, причинени от негови органи на трето лице при или по повод на изпълняваните от него функции и дейности.

ПО ПРАВОТО
I. ПО ТВЪРДЯНОТО НАРУШЕНИЕ
НА ЧЛ. 8 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

35. На основание чл. 8 от Конвенцията жалбоподателите твърдят, че незаконното поставяне и употреба на техника за видеонаблюдение в аудиториите на университета, в които те провеждат своите лекции, е нарушило правото на неприкосновеност на личния им живот. Относимата разпoredба гласи:

„1. Всеки има право на неприкосновеност на личния и семейния си живот, на жилището и на тайната на кореспонденцията.

2. Намесата на държавните власти в упражняването на това право е недопустима, освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите.“

36. Правителството оспорва това твърдение.

А. По допустимостта

1. Твърденията на страните

37. Правителството заявява, че не всички служебни и професионални дейности попадат в обхвата на понятието „личен живот“. Университетът е публична институция и преподаването е дейност, осъществявана в обществен интерес (*djelatnost od javnog interesa*). Площите, които са били наблюдавани, имат работен характер и попадат извън сферата на личното пространство, за разлика от кабинетите на професорите, в които може да съществува определена степен на уединение на личността.

38. Правителството поддържа, че жалбоподателите не са изчерпали всички ефективни вътрешни средства за защита, и по-конкретно не са обжалвали пред Конституционния съд.

39. Жалбоподателите оспорват твърденията на правителството. Те заявяват, че конституционното обжалване не е било ефективно средство за защита към относимия период.

2. Преценката на Съда

(а) Приложимост на чл. 8

40. Относимите към случая принципи са установени например по делата *Niemietz срещу Германия* (16 декември 1992 г., § 29–31, Серия А № 251-В); *Peck срещу Обединеното кралство* (№ 44647/98, § 57–58, ЕСПЧ 2003-І); *Halford срещу Обединеното кралство* (25 юни 1997 г., § 44–46, Доклади за решения по допустимост и по същество 1997-ІІІ); *Fernández Martínez срещу Испания* [GC] (№ 56030/07, § 109–110, ECHR 2014 (извлечения); и *Bărbulescu срещу Румъния* [GC] (№ 61496/08, § 70–73, 5 септември 2017 г.).

41. Съдът приема, че „личен живот“ е широко понятие, което не подлежи на изчерпателно определение, както и че би било твърде ограничително то да бъде сведено до един „вътрешен кръг“, в който индивидът може да води своя частен живот както намери за добре, и целият излизащ извън пределите на този кръг външен свят да бъде изключен (вж. *Niemietz*, цитирано по-горе, § 29). Член 8 гарантира правото на личен живот в широк смисъл, като включва в него правото да се води „личен социален живот“, който представлява възможност на индивида да развива своята социална идентичност. Това право включва възможността на индивида да си взаимодейства с други хора, за да установи и да изгради отношения с тях (вж. *Bărbulescu*, цитирано по-горе, § 70, и посочените в него източници).

42. Съдът вече е приел, че понятието „личен живот“ може да включва професионални дейности или дейности, които се осъществяват в публичното пространство (вж. *Bărbulescu*, цитирано по-горе, § 71, и посочените в него източници). В крайна сметка мнозинството от хора имат значителна, ако не и най-голяма възможност да развият отношения с външния свят именно в рамките на работното си ежедневие и е невъзможно да се направи ясно разграничение кои дейности на един човек пред-

ставяват част от професионалния му и служебен живот и кои не. Дори в публичната среда съществува сфера на взаимодействие на един човек с другите, която може да попадне в обхвата на понятието „личен живот“ (вж. *Fernández Martínez*, цитирано по-горе, § 110 *in fine*).

43. За да прецени дали понятието за личен живот е приложимо, в няколко случая Съдът е трябвало да разгледа въпроса дали лицата са имали разумно очакване за зачитане и защита на личния им живот. В този контекст Съдът е приемал, че разумното очакване е съществен, но невинаги решаващ фактор (вж. *Bărbulescu*, цитирано по-горе, § 73, и посочените в него източници).

44. В настоящия случай Съдът следва да отбележи, че аудиториите в университета са работното място на преподавателите. Там те не само преподават на своите студенти, но и си взаимодействат с тях, като по този начин развиват своите взаимоотношения и изграждат социалната си идентичност. Съдът вече е приемал, че тайното видеонаблюдение на служител на неговото работно място се счита за съществена намеса в личния му живот. То предполага записването и възможното възпроизвеждане на документация за поведението на едно лице на неговото/нейното работно място, които служителят не би могъл да избегне, тъй като е задължен по силата на своя трудов договор да работи именно на това място (вж. *Körke срещу Германия* (приключило с решение по допустимостта), № 420/07, 5 октомври 2010 г.). Съдът няма основание да се отклони от това разбиране дори когато става въпрос за явно видеонаблюдение на служител на неговото/нейното работно място. Нещо повече, Съдът приема, че дори когато правилата относно личния социален живот на служителите на работното им място са ограничени, те не може да бъдат напълно отнети. Неприкосновеността на личния живот продължава да съществува, дори да бъде ограничена, доколкото това е необходимо (вж. *Bărbulescu*, цитирано по-горе, § 80).

45. В светлината на гореизложеното Съдът намира, че информацията, събрана чрез обжалваното видеонаблюдение, представлява част от личния живот на жалбоподателите, което прави чл. 8 приложим към тяхното оплакване.

(b) Изчерпване на вътрешноправните средства

46. Относимите към този въпрос принципи са изложени в решението по делото *Vičković and Others срещу Сърбия* (възражение за преждевременност) ([ГК], № 17153/11 and 29 други, § 69–75, 25 март 2014 г.).

47. Що се отнася до настоящия случай, Съдът вече се е произнесъл, че след 20 март 2015 г. конституционното обжалване в Черна гора принципно може да бъде смятано за ефективно вътрешноправно средство (вж. *Siništaj and Others срещу Черна гора* № 1451/10 и две други, § 123, 24 ноември 2015). Съдът отбелязва, че преценката за изчерпване на вътрешноправните средства се прави съобразно датата, на която жалбата е подадена в Съда, макар да е възможно специфичните обстоятелства по даден случай да обосноват изключение от това правило (вж. *Vautmann срещу Франция*, № 33592/96, § 47, ЕКПЧ 2001-V (извадки). Жалбоподателите са подали своето оплак-

ване през октомври 2013 г., т.е. много преди конституционното обжалване да стане ефективно вътрешноправно средство в ответната държава. Затова Съдът приема, че те не са били дължни да изчерпят това конкретно средство за защита (вж. *Siništaj and Others срещу Черна гора, цитирано по-горе*, § 124–125) и възражението на правителството следва да бъде отхвърлено.

(c) *Преценката на Съда*

48. Съдът намира, че жалбата не е явно необоснована по смисъла на чл. 35, § 3 (а) от Конвенцията. Жалбата не е недопустима и на друго основание и следва да бъде разгледана по същество.

В. По съществуващото на жалбата

1. Твърдения на страните

(a) *Жалбоподателите*

49. Жалбоподателите твърдят, че оспорваното видеонаблюдение е било незаконно, не е преследвало легитимна цел и не е било необходимо за едно демократично общество. Деканът на факултета е събирал и обработвал данни, придобити без каквито и да е ограничения, и жалбоподателите не са имали възможност за ефективен контрол над тази информация. Агенцията не е успяла да изпълни законовите си задължения, като по този начин е превърнала намесата в произволна.

(b) *Правителството*

50. Правителството заявява, че наблюдението чрез фотографска техника или на действия, които се извършват публично, не може да представлява намеса в личния живот на едно лице, освен ако събраната информация не бъде оповестена или публикувана, което не е направено в случая.

51. Правителството заявява, че оспорваното видеонаблюдение е било законно, независимо от наличието на някои административни пропуски (*i pored određenih administrativnih propusta*), преследвало е легитимна цел и е било необходимо в едно демократично общество.

52. Преследваната с него цел била предотвратяването и разследването на инциденти, свързани с безопасността, като кражби и обири, при които е отнето имущество както на университета, така и на неговите служители, включително на професори. Тази цел не е можело да бъде постигната с по-малко инвазивни средства. Целяло се е също така да се предотвратят внасянето на огнестрелно оръжие, „нерегламентираното внасяне на животни“, просията, както и инциденти в залите, при които професорите са заплашвани с физическо насилие.

53. Поддържа се, че всички засегнати лица, включително жалбоподателите, са били надлежно уведомени за предприетите мерки, че не са извършвани злоупотреби със събраната информация и че единствено деканът на факултета е имал достъп до нея. Събраната информация е била използвана единствено и само за предвидените в

закона цели и само за ограничен период от време, тъй като е била автоматично изтривана след 30 дни. Правителството сочи, че камерите са заснемали кадри с ниска резолюция, не са имали възможност да приближават и отдалечават кадъра при заснемане, а тяхното местонахождение и ъглите, от които се е извършвало записването, са били „съобразени както с методологическия анализ на риска, така и с правилата за защита на личните данни“.

54. Правителството заявява, че държавите разполагат с голяма свобода за преценка на видеонаблюдението в обществен интерес, а ответната държава е действала в съответствие както с вътрешните, така и с европейските правни стандарти. При всички положения Съдът няма задачата да изследва начина, по който националните съдилища тълкуват и прилагат вътрешното законодателство, нито техните изводи и заключения. А националните съдилища са приели, че не е било допуснато нарушение на правото на жалбоподателите на неприкосновеност на личния живот.

2. Преценката на Съда

55. Съдът вече посочи, че в настоящия случай видеонаблюдението на служител на неговото работно място, независимо дали се извършва тайно, или явно, представлява съществена намеса в правото му на личен живот (вж. § 44 по-горе) и съответно попада в обхвата на понятието „намеса“ по смисъла на чл. 8 от Конвенцията. Такава намеса може да бъде основателна по смисъла на чл. 8, § 2 само ако се извършва в съответствие със закона, преследва една или няколко от предвидените в тази разпоредба легитимни цели и е необходима в едно демократично общество за постигането на тези цели (вж. *Vukota-Bojić срещу Швейцария*, № 61838/10, § 60, 18 октомври 2016 г.).

56. Съдът отбелязва, че националните съдилища не са изследвали въпроса дали извършването на оспореното видеонаблюдение е било съобразено с изискванията на закона, тъй като изначално са приели, че то не представлява намеса в личния живот на жалбоподателите.

57. За сметка на това Агенцията за защита на личните данни е изследвала този въпрос, като изрично е приела, че видеонаблюдението не е отговаряло на закона и по-конкретно на раздели 10, 35 и 36 от Закона за защита на личните данни (вж. § 11 по-горе).

58. Във връзка с това Съдът констатира, че според раздел 35 публичните институции – каквато е университетът според заявеното от самото правителство – може да извършват видеонаблюдение върху зоните за достъп до служебните помещения. Въпреки това в настоящия случай е извършвано наблюдение в залите.

59. На следващо място, според раздел 36 техниката за видеонаблюдение може да бъде разположена в общите и служебните помещения, но само ако не съществува друг начин за постигането на предвидените в същия раздел цели – безопасността на хора или имущество или защитата на поверителна информация. Съдът констатира, че в настоящия случай видеонаблюдението е въведено както с цел защита на хора

(включително на студенти) и на имущество, така и с цел да се наблюдава извършването на преподавателската дейност. На следващо място, Агенцията изрично е приела, че няма доказателства за съществуването на една от причините, с които е обосновано въвеждането на видеонаблюдение – заплахата за сигурността на хора и имущество във факултета. Националните съдилища изобщо не са обсъдили този въпрос (вж. § 52 по-горе). Правителството от своя страна нито е представило доказателства, опровергаващи този извод (вж. § 52 по-горе), нито е доказало, че други алтернативни мерки най-малкото са били обсъждани, преди да бъде въведено видеонаблюдение.

60. Приложимата законова уредба изрично предвижда, че преди да се стигне до въвеждането на видеонаблюдение, трябва да бъдат изпълнени определени условия. Като се има предвид решението на Агенцията в тази връзка (и при липсата на обсъждане на този въпрос от националните съдилища), Съдът може да заключи единствено, че обсъжданата намеса не е извършена в съответствие с изискванията на закона – обстоятелство, достатъчно за признаването на нарушение на чл. 8. Въз основа на този извод Съдът не смята за необходимо да изследва дали намесата е отговаряла на другите условия, предвидени в чл. 8, § 2 (*Amann срещу Швейцария* [ГО], № 27798/95, § 81, ЕСПЧ 2000-II, and *Vukota-Bojić*, цитирано по-горе, § 78).

II. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛ. 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

61. Според чл. 41 от Конвенцията:

„Ако Съдът установи нарушение на Конвенцията или на Протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната Висококодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевшата страна.“

А. Вреди

62. Жалбоподателите претендират обезщетение в размер на 1000 евро за всеки един от тях за претърпените неимуществени вреди.

63. Правителството оспорва претенцията на жалбоподателите.

64. Съдът присъжда на жалбоподателите сумата от 1000 евро на всеки един от тях като обезщетение за претърпените неимуществени вреди.

В. Разноски

65. Жалбоподателите претендират и сумата от 1312,50 евро за направените пред националните съдилища разноски и сумата от 357 евро за разноските, направени пред Съда.

66. Правителството оспорва претенцията на жалбоподателите.

67. Според практиката на Съда жалбоподателят има право да му бъдат възстановени само разноските, за които е доказано, че са действително направени, че са били необходими и разумни по своя размер. В настоящия случай, като се имат предвид представените документи и така посочените критерии, Съдът счита за основателно да

присъди общо на двамата жалбоподатели сумата от 1669,50 евро за всички направени от тях разноски.

С. Лихва за забава

68. Съдът намира за подходящо лихвата за забава да бъде определена на базата на пределната лихва при отпускане на заем от Централната европейска банка, завишена с три пункта.

ПО ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ:

1. Прие с *мнозинство* жалбата за допустима;
2. Реши с четири на три гласа, че е допуснато нарушение на чл. 8 от Конвенцията;
3. Реши с четири на три гласа, че:
 - (а) на основание чл. 44, § 2 от Конвенцията ответната държава следва да заплати на жалбоподателите в срок от три месеца от датата, на която решението стане окончателно, следните суми:
 - (i) 1000 (хиляда) евро на всеки един от тях като обезщетение за неимуществени вреди, както и всеки евентуално дължим данък върху тези суми;
 - (ii) 1669,50 (хиляда шестотин шестдесет и девет цяло и петдесет) евро съвместно на двамата, както и всеки евентуално дължим данък върху тази сума;
 - (б) от изтичането на гореописания тримесечен срок до плащането върху горепосочените суми се дължи проста лихва в размер на пределната лихва при отпускане на заем от Централната европейска банка, завишена с три пункта.

Изготвено на английски език и обявено в писмена форма на 28 ноември 2017 г. съгласно чл. 77, § 2 и 3 от Правилата на Съда.

Станли Нашмит
Секретар

Робърт Спано
Председател

На основание чл. 45, § 2 от Конвенцията и Правило 74, § 2 от Правилата на Съда, към решението са приложени следните особени мнения:

- (а) единно мнение на съдиите Вучинич и Леменс, потвърждаващо решението;
- (б) единно мнение на съдиите Спано, Бианку и Шьолбру, изразяващо несъгласие с решението.

Р. С.
С. Х. Н.

ЕДИННО МНЕНИЕ НА СЪДИИТЕ ВУЧИНИЧ И ЛЕМЕНС, ПОТВЪРЖДАВАЩО РЕШЕНИЕТО

1. Напълно се съгласяваме с приетото нарушение на чл. 8 от Конвенцията. Независимо от това ние бихме предпочели малко по-различни мотиви.

2. Делото се отнася до видеонаблюдението в университетските аудитории, в които жалбоподателите – двама професори, преподават на своите студенти. Основният въпрос, поставен пред Съда, е дали чл. 8 е приложим към фактите по случая.

Мнозинството от съдебния състав счита, че университетските аудитории са „работно място“ на преподавателите, и подхожда към случая като към такъв, който се отнася до намесата на работодателя в личния живот на неговия служител (вж. § 44 от решението). Ние обаче придаваме повече значение на естеството на дейността, която е била поставена под наблюдение.

3. Важен аспект от правото на неприкосновеност на личния живот е „правото да живееш в уединение, далеч от нежелано внимание“ (вж. *Smirnova срещу Русия*, № 46133/99 и № 48183/99, § 95, ЕСПЧ 2003-IX (извадки); *Sidabras and Džiautas срещу Литва*, № 55480/00 и № 59330/00, § 43, ЕСПЧ 2004-VIII; *Couderc and Hachette Filipacchi Associés срещу Франция* [ГО], № 40454/07, § 83, ЕСПЧ 2015 (извадки); *Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy срещу Финландия* [ГО], № 931/13, § 130, ЕСПЧ 2017 (извадки); and *Bărbulescu срещу Румъния* [ГО], № 61496/08, § 70, ЕСПЧ 2017 (извадки).

Независимо от това чл. 8 от Конвенцията гарантира правото на всеки човек без външна намеса да развива своята личност в отношенията си с други хора. Следователно съществува сфера на взаимодействие между един човек и останалите дори в публичната среда, която може да попадне в обхвата на понятието „личен живот“ (вж. *P. G. and J. H. срещу Обединеното кралство*, № 44787/98, § 56, ЕСПЧ 2001-IX; *Pesk срещу Обединеното кралство*, № 44647/98, § 57, ЕСПЧ 2003-I; *Perry срещу Обединеното кралство*, № 63737/00, § 36, ЕСПЧ 2003-IX (извадки); *Uzun срещу Германия*, № 35623/05, § 43, ЕСПЧ 2010 (извадки); *Von Hannover срещу Германия* (№ 2) [ГО], № 40660/08 и № 60641/08, § 95, ЕСПЧ 2012; *Couderc and Hachette Filipacchi Associés*, цитирано по-горе, § 83; *Vukota-Bojić срещу Швейцария*, № 61838/10, § 52, 18 октомври 2016 г.; *Magyar Helsinki Bizottság срещу Унгария* [ГО], № 18030/11, § 191, ЕСПЧ 2016; и *Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy*, цитирано по-горе, § 131).

Има много обстоятелства, относими към преценката дали личният живот на един човек е засегнат от мерки, въведени извън неговия дом и личните му помещения. Има случаи, в които хората съзнателно и целенасочено се включват в дейности, които са или може да бъдат записани или публично отразени, поради което разумните очаквания на човек за личното му пространство може да са съществен, но невинаги решаващ фактор (*P. G. and J. H. срещу Обединеното кралство*, цитирано по-горе,

§ 57; *Perry*, цитирано по-горе, § 37; *Uzun*, цитирано по-горе, § 44; *Vukota-Bojiж*, цитирано по-горе, § 54; и *Magyar Helsinki Bizottság*, цитирано по-горе, § 193).

4. Настоящият случай не се отнася до охранителни камери, поставени например на входовете и изходите на университета. Отнася се до видеонаблюдение на аудитория. Едната от посочените цели на тази мярка е гарантирането на безопасността на хора и имущество (вж. § 7 от решението). Според Агенцията за защита на личните данни тази причина е била неоснователна (вж. § 11 от решението). Другата цел, която е била поставена, е наблюдението на преподавателската дейност (вж. § 7 от решението). Обстоятелството, че деканът е лице с право на достъп до изготвяните записи, потвърждава, че именно това е била преследваната с мярката цел.

Университетските аудитории не са места нито от публичен, нито от частен характер. Те са места, в които преподавателите срещат своите студенти и си взаимодействат с тях (вж. § 44 от решението).

Разбира се, това взаимодействие няма чисто социален характер. Обстановката е много специфична. Преподавателят обучава студентите, които са се записали за неговите/нейните лекции. Отношенията между преподавател и студенти се оформят по време на целия процес на преподаване (година или семестър). В аудиторията преподавателят може да си позволи да има поведение, да се държи по начин, по който той или тя никога не биха се държали извън класната стая.

На нас ни се струва, че по време на подобно взаимодействие преподавателят може да има очакване за лично пространство, доколкото той/тя могат да очакват, че само хората, които имат правото да присъстват на тяхната лекция и които на практика присъстват на нея, могат да проследят случващото се в аудиторията. Без „нежеланото внимание“ на други хора, които нямат нищо общо с лекцията. Очаквания може да съществуват например, когато лекцията се записва с образователна цел, включително за да бъде използвана от студенти, които нямат възможност да присъстват лично. В случая на жалбоподателите обаче не са поставяни подобни цели.

На нас ни се струва, че поне в академичната среда, където академичната свобода обхваща и преподавателската, и учебната дейност, така посоченото очакване за лично пространство следва да се счита за разумно.

По наше мнение наблюдението като средство за контрол от страна на декана е нещо, за което преподавателят не може да има разумно очакване.

Като се имат предвид особените характеристики на отношенията между преподавател и студент, ние без затруднение правим извод за приложимост на чл. 8 от Конвенцията.

5. Заявеното по-горе не означава, че видеонаблюдението на аудитория, в която се преподава, е невъзможно.

Има множество добри причини, въз основа на които аудиторията може да бъде поставена под видеонаблюдение. Но с оглед на приложимостта на чл. 8 подобна мярка трябва да отговаря на поставените в чл. 8, § 2 условия (вж. § 55 от решението). Освен всичко друго това означава, че е необходимо да съществува подходяща норма-

тивна основа, че обхватът на наблюдението трябва да бъде ограничен и че трябва да бъдат предвидени гаранции срещу злоупотреба.

6. В настоящия случай ние се съгласяваме с решението, доколкото в него се приема, че обсъжданата намеса не е извършена в съответствие със закона и по тази причина тя представлява нарушение на чл. 8 (вж. § 56–60 от решението).

ЕДИННО МНЕНИЕ НА СЪДИИТЕ СПАНО, БИАНКУ И ШЬОЛБРУ, ИЗРАЗЯВАЩО НЕСЪГЛАСИЕ С РЕШЕНИЕТО

1. Според мнозинството оспореното видеонаблюдение на университетските аудитории, в които жалбоподателите са преподавали като професори, засяга тяхното право на личен живот по смисъла на чл. 8 от Конвенцията (§ 44–45 и § 56 от решението).

2. Според нас, както ще бъде обяснено по-долу, решението разширява обхвата на чл. 8, § 1 от Конвенцията по начин, който може да има съществени последици.

3. Както личи от практиката на Съда, в много случаи, отнасящи се до наблюдението на публични места, включително чрез видео, Съдът е приемал, че такова наблюдение не може автоматично да попадне в обхвата на чл. 8, § 1 от Конвенцията.

4. В този контекст Съдът е приемал, че понятието „личен живот“ е неотносимо към места, до които има свободен обществен достъп и които се използват за извършването на дейности, които не са свързани с частната сфера на участващите в тях лица (вж. *Steel and Morris срещу Обединеното кралство* (приключило с решение по допустимостта), № 68416/01, 22 октомври 2002 г.). На следващото място, нормалната употреба на охранителни камери на публично достъпни улици или площи, например в моловете или полицейските управления, не може да попадне под обхвата на чл. 8, § 1 от Конвенцията (вж. *Peck срещу Обединеното кралство*, № 44647/98, § 59, ЕСПЧ 2003-I, и *Perry срещу Обединеното кралство*, № 63737/00, § 38 и 40, ЕСПЧ 2003-IX (извадки). Независимо от казаното досега, записването и временното или постоянното съхраняване на записаната информация може да представлява намеса в личния живот дори ако наблюдението се извършва на публично място (вж. *Peck*, цитирано по-горе, § 59, и *Perry*, цитирано по-горе, § 38). Аналогично тайното и систематично наблюдение на лица на публични места, включително чрез видео, и съхраняването и последващата употреба на събраната по този начин информация може да представляват намеса в личния живот (вж. *Perry*, цитирано по-горе, § 39–43, и *Vukota-Bojić срещу Швейцария*, № 61838/10, § 52–59, 18 октомври 2016 г.). Аналогично оповестяването на записи от камери за наблюдение на публични места може да представлява намеса в личния живот (вж. *Peck*, цитирано по-горе, § 60–63). Аналогично постоянното наблюдение на един човек може да представлява намеса в личния му живот (вж. *Van der Graaf срещу Холандия* (приключило с решение по допустимостта), № 8704/03, 1 юни 2004 г.).

5. Видно от практиката, по много дела, свързани с наблюдението на работното място, включително чрез видео, Съдът е приемал, че наблюдението на служител от

страна на неговия работодател не попада автоматично под обхвата на чл. 8, § 1 от Конвенцията.

6. В този контекст Съдът е приемал, че когато работодател подслушва телефонните обаждания на свой служител, провеждани от работното място, това попада в обхвата на понятието „личен живот“, ако служителят е имал разумно очакване за уединение при провеждането на подобни разговори (вж. *Halford срещу Обединеното кралство*, 25 юни 1997 г., § 44–46, Доклади за решения по същество и по допустимост 1997-III). Това се отнася не само до телефонните разговори на един служител, но и до неговата имейл кореспонденция, до употребата му на интернет (вж. *Köpke срещу Германия* (приключило с решение по допустимостта), № 420/07, 5 октомври 2010 г., *Bărbulescu срещу Румъния* [ГО], № 61496/08, § 74, ЕСПЧ 2017). Съдът е приемал, че изготвянето на видеозапис на поведението на служител на работното място, обработката на получения материал, изследването му от няколко лица и последващата му употреба в публично съдебно производство попада в обхвата на понятието „личен живот“ на този служител (вж. *Köpke*, цитирано по-горе). Аналогично Съдът е приемал, че действията на работодател, който наблюдава интернет достъпа на свой служител до негови лични съобщения, изпращани чрез незабавна съобщителна услуга (Yahoo Messenger), също попадат в обхвата на личния живот на жалбоподателя (вж. *Bărbulescu*, цитирано по-горе, § 74–81).

7. Според практиката на Съда относно наблюдението по принцип е необходимо да се направи разграничение между самото видеонаблюдение и записването, обработката и употребата на събраната чрез него информация, като и в двата случая може да бъде повдигнат въпросът за приложимост на понятието „личен живот“ (вж. *Köpke*, цитирано по-горе, § 8–59, *Peck*, цитирано по-горе, *Perry*, цитирано по-горе, § 40–41).

8. От съществуващата практика на Съда ние правим следните изводи: видеонаблюдението само по себе си не представлява намеса в личния живот на наблюдаваните лица. Дали е налице подобна намеса, зависи от преценката на конкретните обстоятелства във всеки отделен случай, включително от това къде е извършвано видеонаблюдението, характера на наблюдаваните дейности, към какво е насочено наблюдението и дали е систематично, дали наблюдаваните лица са имали разумно очакване за лично пространство, дали е налице уведомяване за това, че се извършва наблюдение, и дали независимо от уведомяването човекът е имал разумно очакване за лично пространство с оглед на естеството на неговите занимания, дали информацията е била съхранявана, обработвана и използвана, дали е била унищожена. С други думи, преценката зависи както от самото наблюдение, така и от съхраняването, обработването и употребата на събраната информация.

9. При преценката за приложимост на понятието „личен живот“ по смисъла на чл. 8, § 1 от Конвенцията мнозинството се концентрира върху самото видеонаблюдение (вж. § 44–45 и 56 от решението), но не и върху записването или последващата употреба на събраната информация. Според мнозинството за приложимостта на чл. 8

е достатъчно, че видеонаблюдението е било извършвано на работното място на жалбоподателите, в аудиториите, където те са преподавали и са взаимодействали със своите студенти. Според нас това е изключително широко разбиране за понятието „личен живот“.

10. Според нас, като се имат предвид конкретните обстоятелства по настоящия случай, извършването от университета на наблюдение на аудиторията, в която жалбоподателите са преподавали като професори, не попада в обхвата на техния личен живот. В този смисъл ние се съгласяваме с изводите на националните съдилища. За нас е категорично установено, че видеонаблюдението се е осъществявало в аудиториите на университета, че жалбоподателите са били уведомени за извършването му, че предмет на наблюдението е била тяхната професионална дейност, че наблюдението е било отдалечено, че не се е извършвал аудиозапис, респ. преподаването и провежданите дискусии не са били записвани, картината е била размазана и лицата са били трудно разпознаваеми, че само деканът е имал достъп до видеозаписите, че видеозаписите са били изтривани автоматично след 30 дни и че събраната информация не е била използвана впоследствие.

11. Както беше посочено по-горе, мнозинството се позовава единствено на самото видеонаблюдение, но не и на записите, тяхната обработка и възможната употреба на събраната информация. Независимо от това ние бихме искали да добавим, че според нас съхранението на записи от наблюдение само по себе си не засяга понятието „личен живот“. По принцип може да се твърди, че заснетото видео се отнася до информация за разпознати или разпознаваеми лица (вж. *Amann срещу Швейцария* [ГО], № 27798/95, § 65, ЕСПЧ 2000-II, и *Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy срещу Финландия* [ГО], № 931/13, § 133, ЕСПЧ 2017 (извадки), но в случая жалбоподателите не са твърдели, че записът има такова качество, което би могло да доведе до тяхното идентифициране, за да може по този начин да попадне под обхвата на защита на личния живот на жалбоподателите, предоставяна от чл. 8, § 1 от Конвенцията, нито събраната информация е била използвана или е можело да бъде използвана по начин, който да засяга аспектите на „личен живот“ по смисъла на чл. 8, § 1 от Конвенцията (вж. по аргумент за противното *S. and Marper срещу Обединеното кралство* [ГО], № 30562/04 и № 30566/04, § 60–61 и § 67, ЕСПЧ 2008).

12. Като обобщение, почтително изразяваме несъгласие с приетото от мнозинството, че видеонаблюдението само по себе си обосновава приложението чл. 8, § 1 от Конвенцията към оплакването на жалбоподателите и че представлява нарушение на тяхното право на личен живот. Искаме да наблегнем на обстоятелството, че жалбоподателите са университетски преподаватели, които са изнасяли лекции в университетски аудитории, т.е. са били изцяло ангажирани с професионалната си дейност в квазипублична среда, а не например в своите кабинети. Затова и след като са били уведомени за видеонаблюдението в аудиториите, разумното им очакване за лично пространство, ако изобщо е съществувало, е било значително ограничено. В заклю-

чение, простият факт, че аудиториите са били наблюдавани, не може да обоснове приложението на чл. 8, § 1 от Конвенцията, без да бъдат установени допълнителни обстоятелства, както вече посочихме по-горе. Като включва в обхвата на чл. 8, § 1 от Конвенцията фактите по настоящия случай, мнозинството твърде много разширява значението на понятието „личен живот“ според тази разпоредба, до степен, която не почива на практиката на Съда и не е подкрепена от достатъчно убедителни правни аргументи.